

Con giuvenils ein ils narraturs giuvenils en "Miez miur e miez utschi" e "Smaledetta primavera" da Silvio Camenisch

Autor(en): **Darms, Rino**

Objektyp: **Article**

Zeitschrift: **Annalas da la Societad Retorumantscha**

Band (Jahr): **115 (2002)**

PDF erstellt am: **26.09.2024**

Persistenter Link: <https://doi.org/10.5169/seals-236755>

Nutzungsbedingungen

Die ETH-Bibliothek ist Anbieterin der digitalisierten Zeitschriften. Sie besitzt keine Urheberrechte an den Inhalten der Zeitschriften. Die Rechte liegen in der Regel bei den Herausgebern.

Die auf der Plattform e-periodica veröffentlichten Dokumente stehen für nicht-kommerzielle Zwecke in Lehre und Forschung sowie für die private Nutzung frei zur Verfügung. Einzelne Dateien oder Ausdrucke aus diesem Angebot können zusammen mit diesen Nutzungsbedingungen und den korrekten Herkunftsbezeichnungen weitergegeben werden.

Das Veröffentlichen von Bildern in Print- und Online-Publikationen ist nur mit vorheriger Genehmigung der Rechteinhaber erlaubt. Die systematische Speicherung von Teilen des elektronischen Angebots auf anderen Servern bedarf ebenfalls des schriftlichen Einverständnisses der Rechteinhaber.

Haftungsausschluss

Alle Angaben erfolgen ohne Gewähr für Vollständigkeit oder Richtigkeit. Es wird keine Haftung übernommen für Schäden durch die Verwendung von Informationen aus diesem Online-Angebot oder durch das Fehlen von Informationen. Dies gilt auch für Inhalte Dritter, die über dieses Angebot zugänglich sind.

Con giuvenils ein ils narraturs giuvenils en «Miez miur e miez utschi» e «Smaledetta primavera» da Silvio Camenisch

Rino Darms

Miez miur e miez utschi

En sia prefaziun 'Al lectur' declara Camenisch: 'MIEZ MIUR E MIEZ UTSCHI ei in tetel figurativ per carstgauns, en special per giuvenils. Jeu hai empruau da skizzar cun plaid e maletg, ed ord atgna experienza. Jeu hai skizzau muments; muments passentai a casa, entuorn casa, ellas streglias, els vischinadis ed ordeifer. Giuvenils vivan spirontamein dils muments. Jeu seregordel.' (p. 3)¹ Camenisch vul pia descriver 'cun plaid e maletg' muments ord la veta d'in giuvenil. 'Jeu seregordel' e 'ord atgna experienza' suggerescha schizun che quei giuvenil seigi negin auter ch'igl autur sez.

Camenisch ei naschius igl onn 1953 ed ha passentau sia giuventetgna alla fin dils onns sisonta e l'entschatta dils onns siatonta. Ils raquens ein denton situai el context dalla fin dils onns siatonta e l'entschatta dils onns otgonta. Il film *Saturday Night Fever* cun John Travolta che dat il tetel a 'Febra da sonda notg' datescha per exempel dalla fin dils onns siatonta ed igl assassinat da John Lennon ch'ei il tema central dad 'Avonmiezgi cun John Lennon' ha giu liug ils 9 da december 1980, pia all'entschatta dils onns otgonta. Il context temporal dils raquens ei pia buc il temps dalla giuventetgna da Camenisch, mobein il temps dall'appariziun dil cudisch (1982).

Era sch'il context temporal ei buca quel dalla giuventetgna da Camenisch sche san las experientschas ch'ils giuvenils fan en *Miez miur e miez utschi* tuttina esser quellas che Camenisch ha sez fatg sco giuvenil. La gronda part dils raquens tracta numnadamein damondas che han cun segirtad buca mo fatschentau ils giuvenils alla fin dils onns siatonta e l'entschatta dils onns otgonta. Aunc sche las referenzas tempo-

---

¹ CAMENISCH, SILVIO. *Miez miur e miez utschi*. Mustér: Stampa Romontscha Condrau SA, 1982.

ralas ein pia adattadas al temps dalla publicaziun dils raquens sche pon las experientschas bein esser quellas che Camenisch ha sez viviu da siu temps.

Las experientschas ston denton buc exnum esser quellas da Camenisch. Quei ch'ei impurtont ei ch'ellas seigien verdeivlas e quei ei, tenor miu manegiar, buc adina il cass. Entginas experientschas che vegnan en *Miez miur e miez utschi* attribuidas a giuvenils ein, tenor mia opiniun, plitost experientschas da carschi. Ils giuvenils ein pia savens bunamein memia carschi per la vegliadetgna ch'ei han.

Il temps da raquent en *Miez miur e miez utschi* ei il present. Igl ei pia buc in sguard anavos d'in carschiu sil temps da sia giuventetgna, mo in giuvenil che raquenta co el viva sia giuventetgna. Savens han ins denton l'impressiun ch'ei seigi buca mo il narratur giuvenil che tschontschi, mobein era igl autur carschiu. Malgrad ch'igl autur carschiu emprova da serestrenscher alla perspectiva dil narratur giuvenil, entra sia atgna perspectiva adina puspei. El emprova da seregurdar co igl ei stau, ei denton buca pli capabels da veser il mund culs egls dil giuvenil ch'el era ina gada. Aschia semischeidan las perspectivas dil carschiu e dil giuvenil nunvolidamein ed ils patratgs digl autur carschiu daventan cun inaga quels dil narratur giuvenil.

In auter problem da quels raquens ei ch'igl ei buc adina la medema persuna che tschontscha. Savens han ins da far cun in narratur omniscient che tschontscha cun differentas vuschs. Quei cuntergi in tec all'idea dalla prefaziun, nua che Camenisch di ch'el emprovi da seregurdar da sia atgna giuventetgna, pertgei aunc sch'el seregorda da sias atgnas experientschas, sche sa el nunpusseivel enconuscher las experientschas dils auters. Dend al narratur denton ina posiziun per part omniscienta cunterfa el all'illusiun ch'el ha sez empruau da crear.

L'illusiun d'in raquent d'in giuvenil vegn plinavon perturbada dil lungatg ch'il narratur drova per representar il lungatg da giuvenils. Differentamein tuna il lungatg utilisau ualti artificial per in giuvenil. Plaids, expressiuns ed entiras construcziuns lain sentir pli u meins claramain igl autur carschiu che stat davos il narratur giuvenil.

Jeu hai empruau da distinguer ils plaids e patratgs dil giuvenil da quels dil carschiu. Damai ch'ei dat denton negin prototyp giuvenil, negins plaids ni patratgs giuvenils, hai jeu stuiu seschar sin mia atgna experientscha. Tenor mia experientscha, ei il lungatg dils giuvenils savens pli regulars e pli sempels ch'il lungatg dils carschi. Ils giuvenils generaliseschan e simplificheschan savens reglas grammaticalas ed era

il vocabulari ei plitost restrenschius. Ils giuvenils simplificheschan denton buca mo il lungatg a bucca, mobein era il lungatg a scret. Savens vegn ei perquei scret co ei vegn tschintschau.

Avonmiezgi cun John Lennon

Gia en la *Litteratura* stat ch'ei detti en *Miez miur e miez utschi* tscheu e leu discrepanzas denter igl autur carschiu ed il narratur giuvenil, specialmein en 'Avonmiezgi cun John Lennon': 'Oravontut en 'Avonmiezgi cun Lennon' vegn quei fatg magari fetg evidents e meina era a certas incongruenzas denter la persuna dil raquen (la matta) e quella digl autur sez, aschia ch'ins sedamonda schebein ils patratgs tscheu e leu magari filosofics sappien propi esser quels ch'ina giuvna vess fatg quella damaun suenter igl assassinat vid il Lennon, ni sch'els restan buca plitost tuttina ils patratgs e las ponderaziuns digl autur sez duront in temps da reflexiun e ponderaziun pli liunga e buca pli momentana.'²

Il raquent 'Avonmiezgi cun John Lennon' ei screts en fuorma da diari. Il datum, il di digl assassinat dil John Lennon, all'entschatta dil raquent demuossa quei claramein: 'Margis, ils 9 da december.' (p. 91)³ Il narratur raquenta pia a nus co el viva il di che John Lennon ei vegnius assassinaus. Aunc sch'il temps dils raquens ei, sco nus vein gia detg, buca quel dalla giuventetgna digl autur ed il raquens pia sil pli indirectamein autobiografics, sche fa ei tuttina surstar ch'il narratur ei ina giuvna: 'Nuot eisi, negin vegn, Marianna.' (p. 93), specialmein perquei che Camenisch di en sia prefaziun ch'el raquenti 'ord atgna esperienza' (p. 3) ed emprovi da seregurdar co ei seigi stau: 'Jeu seregurdel.' (p. 3)

Il fatg ch'il raquent ei screts d'ina giuvna e buca d'in giuven metta denton buc en damonda la verdeivladad dil narratur giuvenil. La maniera da s'exprimer da quei giuvenil lai denton sentir tscheu e leu ch'il raquent vegn screts d'in carschiu ch'emprova da seregurdar. Il

---

² Cumissiun litterara. 'SILVIO CAMENISCH: *Miez miur e miez utschi*'. en: *Litteratura*, 6/2, Cuera: Stamparia Gasser SA, 1983, p. 373.

³ Tut ils suandonts citats ein pri ord CAMENISCH, SILVIO. *Miez miur e miez utschi*. Mustér: Stampa Romontscha Condrau SA, 1982.

narratur giuvenil drova per exempel plaids ch'in giuvenil duvrass, tenor miu manegiar, buca. Substantivs sco 'palera' (p. 92) ni 'tgaumogn' (p. 96) ein relativamein rars el lungatg da giuvenils. Era verbs sco 'sarentar' (p. 91), 'urbir' (p. 92) ni 'impundir' (p. 96) vegnan darar duvrai da giuvenils. Adjectivs sco 'murenta' (p. 93) ni 'verdeivel' (p. 98) appartegnan ualvess al vocabulari da giuvenils. Fetg artificial tunan era ils differents adverbs sin -mein sco 'preponderontamein' (p. 93), 'nunschenedamein' (p. 92) ni 'sapiëntivamein' (p. 94) ed ils divers particips present: 'protestond' (p. 95), 'serebellond' (p. 95) ni 'seprofundond' (p. 96).

Igl ei denton buca mo il lungatg che lai percorscher igl autur carschiu el raquent. Era certas ideas sco p. e. 'La pasch ei ina gaglina che ha la palazonza.' (p. 96) paran plitost da vegnir d'in carschiu che d'in giuvenil. Tscheu e leu han ins schizun l'impressiun dad udir reproschas ch'ils carschi fan savens als giuvenils els plaids dalla matta: 'Vivel jeu puspei durmiu giu ni giu auter el tgau e capiu pulaccas.' (p. 94)

Malgrad ch'ins anfla entgins plaids tipics pil lungatg da giuvenils, p. e. plaids d'emprest sco 'posters' (p. 91) ni 'autogram' (p. 94), el raquent e malgrad ch'era la sintaxa ei tscheu e leu simplificada: 'Pervia da mei.' (p. 93), 'E nuot meglier.' (p. 96), 'Gie forsa.' (p. 96) ni 'Sco oz.' (p. 97), enzatgei ch'ei era tipic pil lungatg da giuvenils, ei il lungatg en 'Avonmiezgi cun John Lennon' tut priu relativamein artificial per in narratur giuvenil.

Denterstagiun

En 'Denterstagiun', sco en 'Avonmiezgi cun John Lennon', ei il temps da raquent il present. Il narratur ei denton buca pli ina matta, mobein in giuven. Roman, il narratur giuvenil en 'Denterstagiun', descriva co igl ei stau cura che siu camerat e conscolar Cristian ei morts. El emprova da manifestar ses sentiments e ses patratgs all'ocasiun da quei incident tragic.

Danovamein lai denton gia il lungatg percorscher igl autur carschiu che stat davos il narratur giuvenil. Substantivs sco 'lattiu' (p. 19) ni 'ponns' (p. 18) appartegnan, tenor miu manegiar, buc al vocabulari usitau d'in giuvenil. Era verbs sco 'seplidentar' (p. 14), 'brauncar' (p. 18), 'datgar' (p. 8) ni 'stulir' (p. 9) s'audan plitost buca tiel lungatg da giuvenils. Adjectivs sco 'stuius' (p. 18), 'tgemblaus' (p. 8) ni 'scuius'

(p.20) vegnan raramente duvrai da giuvenils. Era tut ils adverbs sin -mein sco 'stuidamein' (p.21), 'exactamein' (p.13) ni 'manedlamein' (p.16) ein bein grammaticalmein corrects, tunan denton fetg artificial en la bucca d'in giuvenil. Il medem vala pils particips present sco 'construend' (p.15), 'palandrond' (p.12) ni 'mond' (p.14). Expressiuns sco 'ei siara notg' (p.11), 'quei patratg *vegn sc'in baubau*' (p.11) ni 'in trutg *en serpentina*' (p.12) ein era plitost nunusitadas per giuvenils.

Il narratur drova denton buca mo plaids ed expressiuns ch'in giuvenil duvrass buca, era certas ideas e certs patratgs paran plitost sorprendends per in giuvenil da quella vegliadetgna. Puspei han ins mintgaton bunamein l'impressiun dad udir atras ils plaids dil giuvenil reproschas dils carschi als giuvenils: 'Pli bugen *cuorel* jeu giuado mintga sera' (p.9), 'ir per las taviarnas' (p.7) ni 'Jeu [...] siemiel cun egls aviarts.' (p.19) Era en passadis sco 'nus vein luschezias e sefagein propi da grond. Nus sedein da carschi.' (p.14) ves'ins claramein ch'igl ei in carschiu che scriva, e buc in giuvenil. Mo il pli frappant ein certs patratgs ch'il giuvenil fa: 'Damaun sun jeu buca pli jeu.' (p.11) ni 'Jeu sun in miez miur e miez utschi da quitordisch onns.' (p.14) Era la construcziun finala 'vargau sco quei che primaveras vargan.' (p.22) ei bia pli probablamein digl autur che dil narratur.

L'illusium d'in narratur giuvenil vegn era disturbada entras las differents midadas da perspectiva. Ins spitgass in raquent focalisau, da veser il mund ord dil punct da vesta dil giuvenil, tgei che va avon en el e mo en el. En entgins cass han ins denton l'impressiun ch'il narratur giuvenil seigi plitost omniscients e buca mo focalisau sin sesez: 'E *negin* fa cass ch'el maunca.' (p.12), 'Nus vein gia auter el tgau.' (p.15) ni 'Ed *ei* savevan ei.' (p.13) Igl ei grev da dir sche quei ei mo speculaziuns dil giuvenil ni sche nus vein veramein da far cun in narratur omniscient. En da quels passadis han ins denton danovamein l'impressiun dad udir plitost il carschiu ch'il giuvenil.

Era en quei raquent anflan ins in pèr plaids ch'ei plitost tipics per il lungatg da giuvenils, p.e. 'x enzatgei' (p.8) ni 'fegher' (p.9), ed era la sintaxa ei tscheu e leu simplificada, pia adattada a quella dils giuvenils: 'E tut persuls.' (p.7), 'Internamein.' (p.7/8) ni 'Nossa tiara dalla cucagna. Per ordinari la sonda, la dumengia suenter viaspras, e cunzun la primavera suenter scola.' (p.11) Tut priu ei il lungatg denton puspei plitost artificials sch'ins parta dall'idea ch'in giuvenil scriva co el passenta e viva certs muments da sia giuventetgna.

Febra da sonda notg

Era en 'Febra da sonda notg' ei il temps dil raquent il present. Quei che fa denton plitost surstar ei ch'il narratur referescha a sesez ella tiarza persuna e buca sco en 'Avonmiezgi cun John Lennon' e 'Denterstagiun' ell'emprema persuna. El tierz paragraf observescha il narratur in giuvenil che sa esser negin auter ch'el sez: 'In sguscha peis sut meis'en e gnanc senta. [...] Il giuven scrola sia bera cavels. Uss eisi lu finiu da slavidrar! Aschia tunava ei magari a casa [...].' (p. 58) Il narratur pren pia ina perspectiva externa a sesez: 'El bunamein emblida nua ch'el ei, il giuvenil.' (p. 59). Quei 'el' sto esser il narratur perquei che tut tschellas persunas el raquent vegnan numnadas cun lur num.

Il raquent ei denton buca focalisau mo sil narratur. Nus legin era ils patratgs dad entgins giuvenils culs quals il narratur ei ensemen. Sin p. 60 dat il narratur per exempel ina investa ella persuna digl Eric: 'El siemia tutt'jamna dad el sco quei ch'auters siemian da fluras ni da gats ni da luschards.' Sin p. 63 havein nus ils patratgs dalla Nina: 'Gie simpatics - tochen silla pial, tratga ella.' e sin p. 66 quels dil Pius: 'Las risaglias giud scala brischan pir che sia tumplentga.' Il narratur presenta al lectur schizun ils patratgs d'in carschiu, numnadamein quels dil senior: 'El ha fastedis da controllar l'indignaziun ch'engola danovamein siu ruaus.' (p. 71) Nus havein pia da far cun in narratur ominscient.

Buca mo il narratur omniscient cunterfa all'idea ch'in giuvenil seregorda da sias atgnas experientschas. Danovamein vegn igl autur carschiu buca da crear in lungatg verdeivel per siu narratur giuvenil. Il lungatg giuvenil utilisau per ils passadis nua ch'in dils giuvenils tschontscha ni patratga tuna, sco gia en 'Avonmiezgi cun John Lennon' e 'Denterstagiun', plitost artificial. Substantivs sco 'tumplentga' (p. 66) ni 'turmeagl' (p. 75) ein segir nunusitai per giuvenils. Verbs sco 'emparrar' (p. 58), 'urentar' (p. 67), 'semar' (p. 68), 'smasar' (p. 72), 'satiuer' (p. 72), 'ugliar' (p. 73) ni 'datgar' (p. 75) anflan ins ualvess el vocabulari da giuvenils. Era adjectivs sco 'zaclina' (p. 62) ni 'precint' (p. 67) appartegnan buca tschunsch al vocabulari da giuvenils. Ils adverbs sin -mein ch'ei, sco gia detg, fetg rars el lungatg da giuvenils, ein era en quei raquent puspei numerus: 'ladinamein' (p. 58), 'enguordamein' (p. 58), 'silenziusamein' (p. 59), 'repetidamein' (p. 59), 'endinadamein' (p. 63) e 'tscheladamein' (p. 68). Mo era adverbs sco 'stui' (p. 73), 'buttanusa' (p. 74) e 'spuranau' (p. 74) fan plitost surstar en in lungatg da giuve-

nils. Ils particips present, plitost rars el vocabulari da giuvenils, drova il narratur danovamein en abundanza: 'lippond e litgond' (p.63), 'tschaghegnond e lahergnond' (p.65), 'sentend' (p.74), 'encurend' (p.58), 'indicond' (p.58), 'sguztgond' (p.62) e 'carschlond' (p.66). Expressiuns sco 'curals da suadetsch' (p.58), 'en paregl' (p.58), 'rir da futiu' (p.62) ni 'strenscher l'onza' (p.70) tunan era plitost artificial.

Danovamein han ins buca mo per part misergias d'attribuir il lungatg ad in giuvenil, era ideas plitost carschidas sesanflan danovamein ellas buccas dils giuvenils. Reproschas tipicas dals carschi als giuvenils ein per exempel puspei da cattar denter las construcziuns dils giuvenils: 'La contavla ch'igl ei sedamonda el buc.' (p.58) ni 'Il zugl da fem setacca sc'in vezi osum sil péz dalla lieunga.' (p.58) Il passadi 'Il tratg da carschiu, il tratg cul lom eis el pér vid igl empruar.' (p.58) tuna bunamein sc'ina beffa. Mo era caussas sco 'la genira' (p.70), 'ir sco narradira' (p.70), 'dar gas da rubiesti' (p.70) ni 'scurlar il plum ord l'ossa' (p.64) demuossan plitost la perspectiva dil carschiu che dil giuvenil.

Mo il pli frappant ein puspei certs patratgs ch'ils giuvenils fan. La ponderaziun plitost filosofica: 'Las lontschettas dall'ura van vinavon, spetgan buc, mai.' vegn cumpletada dalla remarca plitost banala: 'Schiglioc fuss l'ura defecta.' (p.65). Era las reflexiuns plitost psicologicas sur digl Eric: 'Siu segl ei daventaus sia masca.' (p.60) ni 'Esser zanza zatgei u zatgi vala empau per in sco igl Eric.' (p.60) ein empau sorprendontas per in giuvenil.

Plaids tipics per giuvenils sco 'baita' (p.59), 'x enzaco' (p.62), 'soci' (p.76), 'happy' (p.64) ni 'disco' (p.63) ein fetg rars el raquent. Era expressiuns sco 'pil giavetsch' (p.64), 'sappi Dieus' (p.68) ni 'magliar miarda' (p.75), tipicas per giuvenils, ein buca fetg frequentas ed era construcziuns sintacticamein simplificadas, tipicas per il lungatg da giuvenils sco: 'Siu siatavel.' (p.60), 'Sin Eric buc.' (p.62) ni 'Ed el è.' (p.73) ein raras.

Treis raquens pia sur dad experientschas da giuvenils e tuts treis raquintai da giuvenils. Il lungatg denton ei buca propi quel da giuvenils: substantivs per part plitost nunusitai, verbs che appartegnan ualvess al vocabulari da giuvenils ed era adjectivs ch'in giuvenil duvrass buca tschunsch. Era fetg artificial ellas buccas dils giuvenils tunan ils numerus adverbs sin -mein ed ils divers particips present. Diversas expressiuns e formulaziuns van era tuttavia buc a prau cull'idea d'in

narratur giuvenil che raquenta ord siu punct da vesta co el viva diversas experientschas da sia giuventetgna.

Il pli irritond restan denton divers patratgs attribui als giuvenils. Patratgs davos ils quals ins ha l'impressiun che mo in carschi sappi star. Tscheu e leu anflan ins schizun denter las construcziuns dils giuvenils caussas che tunan sco reproschas ch'ils carschi fan savens als giuvenils. Vinavon disturba ch'il narratur giuvenil enconuscha ils patratgs da ses camerats e conscolars ed aunc pli irritond ei ch'el sa schizun tgei ch'ils carschi tratgan dad el e ses camerats. Tut priu han ins pia misergias d'attribuir quels raquens ad in giuvenil.

Smaledetta primavera

Cun *Smaledetta primavera* ha Camenisch, quater onns suenter haver publicau *Miez miur e miez utschi*, publicau in secund cudisch che sefatschenta cun giuvenils. Jeu hai secapescha vuliu saver sch'ins audi aunc adina aschi bein igl autur carschiu davos il narratur giuvenil en *Smaledetta primavera* sco en *Miez miur e miez utschi*.

Viadi a Binningen

'Viadi a Binningen' ha sco 'Avonmiezgi cun John Lennon' in tec la fuorma d'in diari. Ualti all'entschatta anflein nus il datum dil raquent: 'Igl ei fevrer, margis sera denter las tschun e las sis.' (p. 1)⁴ Il narratur giuvenil Roman raquenta da siu viadi a Binningen. Cun entginas pintgas excepziuns vesin nus tut atras ils egls dil giuvenil. Excepziuns ein forsa entgins patratgs dil bab ch'il giuven percorsa: 'Miu bab [...] emblida pil mument Binningen.' (p. 3) ni 'El mira traso ella televisiun [...] mo el vesa buc, el ei buc leu culs patratgs.' (p. 4) Era la remarca: 'Jeu cun mes diesch onns – survegnir trombosa.' (p. 11) fa plitost endamen in carschiu ch'in giuvenil. Schiglioc ei igl entir raquent denton pli u meins coherents, raquintaus e secrets dil giuvenil che viva l'experientscha.

---

⁴ Tut ils suandonts citats ein pri ord CAMENISCH, SILVIO. *Smaledetta primavera*. Mùstér: Stampa Romontscha Condrau SA, 1986.

Mo era en ‘Viadi a Binningen’ anflan ins el lungatg dil giuvenil entginas incoherenzas. Ils substantivs ‘nav’ (p.10) e ‘sulada’ (p.2) ein forsa empau encurri per in giuvenil. Era entgins verbs sco ‘gheslegiar’ (p.4), ‘semar’ (p.5), ‘garegiar’ (p.11), ‘sincerar’ (p.13) ni ‘sestartugliar’ (p.14) s’audan ualvess tiel vocabulari da mintga di d’in giuvenil. Il medem vala per adjectivs sco ‘encugnadas’ (p.2), ‘fuostg’ (p.14), ‘pitgiv’ (p.14) ni ‘lapidar’ (p.3). Era entgins adverbs cun la finiziun -mein che nus vein gia taxau sco plitost artificials ellas buccas dils giuvenils anflan ins en quei raquent: ‘repetidamein’ (p.1), ‘definitivamein’ (p.10) ni ‘tscheladamein’ (p.8). Era entginas expressiuns s’audan buca veramein tier in lungatg giuvenil: ‘cattar siu dretg’ (p.4), ‘curals da suadetsch’ (p.12) ni ‘far persenn’ (p.12). Ils particips present ein denton bunamein svani, il soli che para empau iasters en quei raquent ei ‘turitgond’ (p.11).

Fetg bein al raquent fa il fatg ch’ei dat bunamein neginas reproschas dil carschiu els plaids dil giuvenil, sil pli sch’ins less prender ‘mirar suenter allas survientas’ (p.13) sco ina reproscha. Era ils patratgs ein per gronda part quels dil giuvenil, cun l’exceptiun forsa dil gia numnau: ‘Jeu cun mes diesch onns – survegnir trombosa.’ (p.11) ni ‘Smaledetta primavera.’, il tetel dil cudisch els plaids dil giuvenil sin p.3.

Per dar l’impressiun d’in lungatg giuvenil verdeivel drova igl autur schizun plaids ed expressiuns tipicamein giuvnas: ‘ina chista d’in auto’ (p.1), ‘in toc radio’ (p.1), ‘da quels’ (p.5), ‘hantieris’(p.11) ni ‘sai jeu tochen nua’ (p.6). Era plaids iasters sco ‘snackbar’ (p.8) fan numdadiu part dil lungatg da giuvenils. Era expressiuns sco ‘quei gnanc tschontschan buc’ (p.2), ‘quei han in stoda liung jazz’ (p.5) ni ‘quei han giu fatg ina mazzacrada leu’ (p.7), nua ch’il giuvenil drova quei enstagl quels, fan fetg endamen il lungatg da giuvenils.

Era la sintaxa simplificada e cuorta ei tipica per il lungatg giuvenil. Savens vegn semplamein schau naven il verb: ‘Davon nus Cuera, Via dalla caserna. Dapli traffic. Neiv nera silla sulada e sgriziem da cadeinas ellas ureglias. Il bus davon nus.’ (p.2), ni il subject: ‘Prendein igl ascensur.’ (p.2). Enumeraziuns vegnan fatgas senza verb ed interrutas da puncts: ‘Las crunas fullanadas. Poppas da termagls, mattei da quelas dalla Jolanda, antruras, collaschas cun textilias. Cudischs, plunadas cudischs.’ (p.5) ni ‘Casas schulan davon la finiastra vi. Staziuns. Cuntradas alvas. Planiras.’ (p.7) Auters bials exempels per la sintaxa giuvenila ein: ‘Igl Ollie cun siu ventrun. [...] Il Stan dasperas. Cun sia

fatscha liunga.' (p.7), 'Smugls da glied internaziunala. Emploiai. Carrs da bagascha.' (p.8), 'Olten. Diesch minutas spitgar.' (p.9) ni 'E lu siaden combra. Enqualga larmas suenter las visetas da bab e muma e dils fargliuns. Larmas aunc la notg enqualga.' (p.11)

Suentermiezdi sun jeu Winnetou

Era il narratur da quei raquent ei in giuven cun num Roman. El raquenta a nus co igl era cura ch'ei mavan a far dad Indians. Il temps dil raquent ei danovamein il present ed il narratur drova l'emprema persuna, pia il 'jeu', per raquintar.

Era cheu dat ei in pèr discrepanzas denter la persuna dil narratur giuvenil ed il lungatg ch'el drova. Substantivs sco 'fruntagl' (p.23), 'sferdurs' (p.23), 'fadetgna' (p.27) ni 'sbargat' (p.27) ein plitost nunusitai per in giuvenil che va a far dad Indians. Era certs verbs ein empau encurri per in lungatg giuvenil: 'termagliar' (p.24), 's'accumadar' (p.26), 'odiar' (p.27), 'regalar' (p.27), 'sgurtegiar' (p.28), 'camberlar' (p.28), 'fallir' (p.28) ni 'fastisar' (p.28). Adjectivs sco 'smisereivel' (p.24), 'pitgiv' (p.27), 'curteseivel' (p.30), 'rigurus' (p.31) ni 'ureidi' (p.32) ein era plitost rars el vocabulari d'in giuvenil. Adverbs sin-mein anflan ins denton bunamein negins e particips present ha ei era mo paucs: 'laghegiend' (p.28) e 'stuschond' (p.28). Entginas expressiuns paran denton puspei ualti carschidas: 'per la letga' (p.25), 'mirar en cauras alvas' (p.25), 'in sc'in sbier' (p.26), 'anflar per meglier' (p.26) ni 'catschus culla gheisla dalla schliata cunscienza.' (p.26) Denton danovamein neginas reproschas e negins patratgs ch'ins savess nunpusseivel attribuir ad in giuvenil.

Era en quei raquent anflan ins plaids ed expressiuns tipicamein giuvnas: 'tuna bia pli da sec' (p.23), 'scalpar' (p.24), 'vegnir dallas ureglias or' (p.25), 'tgatgas' (p.26), 'tgei emporti' (p.29) ni 'gaudi' (p.30). Plaids iasters, era tipic per giuvenils, ha ei da ried: 'winchester' (p.23), 'tomahawk' (p.23), 'Häuptling' (p.24), 'Apaches' (p.24), 'wigwam' (p.27), 'fort' (p.29), 'lässig' (p.31) ni 'squaw' (p.31). Igl autur di schizun explicitamein che 'Häuptling' seigi in plaid che giuvenils drovan: «Tuts duvravan il plaid 'Häuptling' empei da 'cau' ni 'menader'. Pertgei tgi da nus vess sminau cun quels onns, diesch, dudisch forsa, ch'ei existi silmeins els vocabularis plaids romontschs persuenter?» (p.30)

Era la sintaxa ei danovamein adattada al lungatg giuvenil. Ins anfla construcziuns senza verb: 'Bein, tutteninaga tuoschs giun zuler, lu da scala si.' (p. 24) ni 'Nuot na, nuot.' (p. 24) ed era construcziuns senza subject: 'Termagliau cun savetscha e tschadun' (p. 24), 'Ed ier sera suenter rusaria aunc pir.' (p. 26) ni 'Ein i siaden ed han scafferlau tut.' (p. 27).

Chinchilla

'Chinchilla' ei in raquent che sefatschenta culla mort, en special culla mort d'in professor. Il narratur giuvenil, danovamein Roman, raquenta co el viva quella experientscha.

Era en quei raquent ei il lungatg dil giuvenil per part buca fetg verdeivels. Substantivs sco 'fleter' (p. 89), 'edifeci' (p. 93), 'bischel' (p. 94), 'sutana' (p. 94), 'transistur' (p. 96), 'mesadas' (p. 97), 'tschitscherola' (p. 98) ni 'drapparia' (p. 103) ein plitost nunusitai per il lungatg da giuvenils. Era entgins verbs appartegnan ualvess al vocabulari da giuvenils: 'admonir' (p. 89), 'engartar' (p. 93), 'stagiari' (p. 95), 'girar' (p. 96), 'spogliar' (p. 100), 'garegiar' (p. 104), 'flessegiar' (p. 105), 'fastisar' (p. 106) ni 'sincerar' (p. 109). Era adjectivs sco 'turbelai' (p. 87), 'tgemblau' (p. 90), 'celestas' (p. 94), 'dormulents' (p. 98), 'marvels' (p. 98) ni 'stuida' (p. 104) vegnan normalmein buca duvrai da giuvenils. Adverbs sin -mein dat ei puspei en abundonza: 'mettamein' (p. 89), 'voluntariamain' (p. 93), 'casualmein' (p. 94), 'sulettamein' (p. 95), 'internamein' (p. 99), 'intensivamein' (p. 108) ni 'seriusamein' (p. 109). Particips present ein denton fetg rars, il soli en quei raquent ei 'essend' (p. 101). In pèr expressiuns ein forsa era plitost nunusitadas: 'clausura ensalada' (p. 91), 'ir in tec en nusezzi' (p. 93), 'bal da plemas' (p. 94), 'auras putanas' (p. 97) ni 'gnanc stel' (p. 98). Ins anfla denton neginas reproschas e negins patratgs da carschi els plaids dil giuvenil.

Danovamein anflan ins denton entgins plaids specificamein giuvenils sco 'fotos' (p. 85), 'super' (p. 85), 'seser da stretg' (p. 85), 'super-veston' (p. 86), 'dschugboggs' (p. 87), 'da piertg' (p. 91), ni 'hardumbel' (p. 109) ed era la sintaxa ei giuvna: 'Pirmin Zurbriggen per exempel. Oraziun sas far nua ch'igl ei. Egl auto. Egl ascensur. Sin pista. En scola durent ina clausura. Vegn gie avon meinsvart sco vus saveis.' (p. 86) ni 'Insumma, ils maletgs ch'ins fa. Jeu dalla mungia. Dalla mungia sco mungia / dalla mungia sco femna / dalla femna sco mungia. Tuts quels smaletgs bials siemis, quellas fantasias, illusiuns. Cun 20.' (p. 94)

Ils raquens da *Smaledetta primavera* ein fetg semeglionts a quels da *Miez miur e miez utschi*. Igl ei danovamein giuvenils che raquentan dallas experientschas ch'ei fan en lur giuventetgna. En *Smaledetta primavera*, sco era en *Miez miur e miez utschi*, ei il temps da raquent il present e la perspectiva da raquent quella dil giuvenil.

Ils raquens en *Smaledetta primavera* ein il bia focalisai, quei vul dir ch'ins vesa las caussas mo dalla perspectiva dil narratur giuvenil. Ins ha pia en cumparegliaziun cun *Miez miur e miez utschi* buca da far cun pliras perspectivas. Denton buca mo il narratur e sia perspectiva ein pli coherents en *Smaledetta primavera* ch'en *Miez miur e miez utschi*, era la coerenza denter il narratur e siu lungatg ei pli gronda. En general san ins dir ch'il lungatg ei pli giuvenils, ch'il lungatg dils giuvenils ei 'gartegiaus' meglier en *Smaledetta primavera* ch'en *Miez miur e miez utschi*. Era sch'entgins plaid ein aunc adina pri plitost dil vocabulari d'in carschiu, sche eis ei denton en general pli paucs e las discrepanzas ein buc aschi grondas. Ils adverbs sin -mein ein en cumparegliaziun cun *Miez miur e miez utschi* per dabia buc aschi numerus els raquens da *Smaledetta primavera* ed era ils particips present ein vegni reduci ad in diember acceptabel. Entginas expressiuns dattan denton aunc adina l'impressiun ch'in carschiu stetti davos il narratur giuvenil, denton era cheu ston ins dir che las discrepanzas ein buc aschi grondas. En cumparegliaziun cun *Miez miur e miez utschi* ein era patratgs ed ideas d'in carschiu fetg rars en *Smaledetta primavera*. Reproschas d'in carschiu els plaid dil giuvenil dat ei era mo fetg paucas pli. Quei fa secapescha ch'ils raquens dattan bia pli ferm l'impressiun dad esser verdeivels, veramein secrets d'in giuvenil. En cumparegliaziun cun *Miez miur e miez utschi* para igl autur dad esser vegnius dad abstrahar da siu punct da vesta actual e da semetter anavos en siu temps da giuvenil ed aschia da crear in narratur giuvenil verdeivel en *Smaledetta primavera*.

Ultra da quei vegn l'impressiun d'in raquent d'in giuvenil scret en in lungatg giuvenil sustenida en *Smaledetta primavera* cun plaid ed expressiuns expressivamein giuvenilas ed era cun plaid iasters che vgnan numdadiu duvrai da giuvenils. Era las simplificaziuns dalla sintaxa rinforceschan la verdeivladad dil lungatg sco essend in duvraus dils giuvenils.

La dedicaziun en *Miez miur e miez utschi* fa bunamein crer il lectur che las experientschas descrettas seigien quellas dil giuven Came-

nisch. Mo il temps el qual ils raquens ein plazzai ei quel dalla publicaziun dil cudisch e buca quel dalla giuventetgna da Camenisch. Quei ei denton buca nausch, damai che las experientschas vividas ein igl impurtont e buc il context temporal. Per mantener l'illusin d'in narratur giuvenil eis ei denton necessari ch'ils raquens seigien focalisai mo sil giuvenil. Autras perspectivas e specialmein perspectivas da carschi destrueschan l'illusin d'in narratur giuvenil verdeivel. Specialmein en *Miez miur e miez utschi* ei quei savens il cass. En *Smaledetta primavera* denton ein ils raquens il bia dil temps veramein focalisai sil narratur giuvenil. Per mantener l'illusin d'in narratur giuvenil sto denton era il lungatg esser giuvenils. Mo era quei ei buc adina il cass en ils raquens da Camenisch. Era cheu ein las discrepanzas denter lungatg e narratur bia pli grondas en *Miez miur e miez utschi* ch'en *Smaledetta primavera*. Finalmein ston era ils patratgs corrispunder a quels da giuvenils e buc a quels da carschi ed era quei ei pli savens il cass en *Smaledetta primavera* ch'en *Miez miur e miez utschi*.

Tut quei ed era il fatg che plaids, expressiuns e construcziuns tipicamentein giuvnas vegnan era duvrai bia pli savens en *Smaledetta primavera* ch'en *Miez miur e miez utschi*, renda ils raquens da *Smaledetta primavera* bia pli verdeivels ch'ils raquens da *Miez miur e miez utschi*. Sch'ins legia in raquent da *Smaledetta primavera* han ins veramein l'impressiun ch'ei seigi in giuvenil che descrivi las experientschas ch'el fa en sia giuventetgna, quei ch'ei meins il cass sch'ins legia in raquent da *Miez miur e miez utschi*. En *Smaledetta primavera* corrispundan pia aschi bein la perspectiva, sco il lungatg ed ils patratgs meglier ad in narratur giuvenil ch'en *Miez miur e miez utschi*.

Bibliografia

Litteratura primara

- CAMENISCH, SILVIO. *Miez miur e miez utschi*. Mustér: Stampa Romontscha Condrau SA, 1982.
- CAMENISCH, SILVIO. *Smaledetta primavera*. Mustér: Stampa Romontscha Condrau SA, 1986.

Litteratura secundara

- Cumissiun litterara. 'SILVIO CAMENISCH: *Miez miur e miez utschi*'. En *Litteratura*, 6/2, Cuera: Stamparia Gasser SA, 1983, p. 371–375.

